

VOGELS

in de LAGE LANDEN

De mooiste soorten,
hun leefgebieden
en bedreigingen

Ger Meesters

Inhoud

Voorwoord 6

Inleiding 8

Soortbeschrijvingen en de mooiste vogelgebieden 14

Nederland

Groningen – Nationaal Park

Lauwersmeer	16
Eider	18
Baardman	22
Kleine zwaan	25

Friesland – Nationaal park

Schiermonnikoog	28
Noordse stern	30
Kievit	34
Veldleeuwerik	37

Drenthe – Nationaal Park

Dwingelderveld	40
Grauwe klauwier	42
Patrijs	46
Geelgors	49

Overijssel – Nationaal Park

Weerribben-Wieden	52
Zeearend	54
Kerkuil	58
Huiszwaluw	60
Ringmus	63

Flevoland – Nationaal Park

Nieuw Land	66
Lepelaar	68
Buidelmees	72
Visdief	74
Koekoek	77

Gelderland – Nationaal Park

De Hoge Veluwe	80
Gierzwaluw	82
Zomertortel	86
Staartmees	88
Zwarte specht	91

Utrecht – Nationaal Park

De Utrechtse Heuvelrug	94
Putter	96
Kuifmees	100
Scholekster	103

Noord-Holland – Nationaal Park

Zuid-Kennemerland	106
Kluut	108
Dodaars	112
Heggenmus	114
Tureluur	117

Zuid-Holland – Nationaal Park

De Biesbosch	120
Kleine zilverreiger	122
Nachtegaal	126
Zwarte kraai	128
Boerenzwaluw	131

Zeeland – Nationaal Park

Oosterschelde	134
Strandplevier	136
Dwergmeeuw	140
Dwergstern	143

Noord-Brabant – Grenspark

De Zoom-Kalmthoutse Heide	146
Huismus	148
Grutto	152
Braamsluiper	155

Limburg – Nationaal Park

De Maasduinen	158
Blauwe kiekendief	160
Steenuil	164
Grauwe gors	166
Zomertaling	169

Vlaanderen

West-Vlaanderen –

Uitkerkse Polder	172
Velduil	174
Bergeend	178
Kleine rietgans	181

Oost-Vlaanderen –

Bourgoyen Ossemeersen	184
Slobeend	186
Waterhoen	190
Ransuil	193

Antwerpen –

Landschap De Liereman	196
Wulp	198
Kneu	202
Spreeuw	205

Vlaams-Brabant –

Averbode Bos en Heide	208
Boomvalk	210
Wielewaal	214
Grote lijster	216
Ooievaar	219

Limburg –

Schulensbroek	222
Ijsvogel	224
Fuut	228
Grote gele kwikstaart	231

Boeken en tijdschriften	236
--------------------------------	------------

Adressen	237
-----------------	------------

Colofon	240
----------------	------------

De QR-codes verwijzen naar de soortbesprekingen, met onder meer geluidsopnamen van de roep en zang, op de website van Vogelbescherming Nederland.

Zachtjes dobberend over het meer,
wit en halsreikend.
Ondergaande zon in de schemering.
Een stilleven
in deze wondere wereld gegeven.

Elly Boudrie in 'De zwaan', 2012

stikstof (N_2). Het gaat met name om NO_x -verbindingen als ammoniumnitraat (NH_4NO_3), kaliumnitraat (KNO_3) en aanverwante stoffen. Veel daarvan komt in de natuur terecht via de landbouw als kunstmest in de akkerbouw en als mest in de veehouderij met afvalproducten als ammoniak, dat soms rechtstreeks als bemester wordt geïnjecteerd.

De grootste boosdoener is ammoniak dat door de veehouderijen wordt uitgestoten in de vorm van mest van runderen, varkens en pluimvee. Dit leidt tot vermesting of eutrofiëring. Ammoniak kan in het oppervlaktewater een overmaat aan voedingsstoffen veroorzaken. De algengroei in het water neemt daardoor explosief toe wat aan het einde van het groeiseizoen als de algen afsterven en gaan rotten weer tot een gebrek aan zuurstof kan leiden. Ammoniak ontsnapt uit stallen of komt in de lucht terecht na bemesting van het land. Dit wordt emissie van ammoniak genoemd. Via de lucht komt ammoniak ook elders, bijvoorbeeld in aanpalende natuurgebieden, in de

bodem of het water terecht, wat bekend staat als depositie. Het gevolg van dat teveel aan stikstof in de natuur is dat stikstofminnende planten als grassen en brandnetels andere planten overwoekeren en verdringen. Hierdoor krijgen met name insecten het moeilijk omdat die vaak afhankelijk zijn van specifieke waardplanten, die aan het verdwijnen zijn. Vogels zijn op hun beurt weer afhankelijk van insecten als voedselbron voor zichzelf en hun jongen. Vooral gebieden die van nature arm aan nitraten zijn, zoals heidegebieden en de duinen, hebben het zwaarst te lijden en daar zul je de gevolgen ook het eerst zien: minder diversiteit, minder insecten en minder vogels. Via de grond komen de nitraten ook terecht in het oppervlaktewater, waar ze zorgen voor een overmatige algengroei, die ander leven in het water bijna onmogelijk maakt door gebrek aan zuurstof. Daar zullen watervogels zeker last van ondervinden.

Er wordt nu gesproken over het verminderen van de emissie en navolgende depositie

van stikstof door boerenbedrijven in de buurt van Natura 2000- en andere natuurgebieden te sluiten of over te laten stappen op een kringloopwerkwijze, waarbij alle stikstof binnen de grenzen van het bedrijf blijven. Of dat haalbaar is, blijft vooralsnog de vraag.

Andere schadelijke stoffen

Hoewel het sinds het verbod op DDT wat beter ging met het gebruik van voor dieren en planten gevaarlijke bestrijdingsmiddelen, neemt het gebruik ervan de laatste jaren weer wat toe. Er zijn ook nieuwe stoffen bijgekomen, waarvan het gebruik onbedoelde, maar desastreuze effecten op dieren heeft. Hiertoe behoren de neonicotinoïden. Andere stoffen die een schadelijk effect hebben, zijn onder meer zware metalen als arseen, lood, cadmium en nikkel, en organische verbindingen als benzeen en dioxine. De uitstoot hiervan is de laatste jaren flink afgenomen door rookgasreiniging bij energiecentrales en vuilverbrandingsovens en het gebruik van loodvrije benzine in auto's. De zee wordt echter in toenemende mate belast door plastic afval, dat werkelijk overal te vinden is. Wel is de scheepvaart schoner geworden, waardoor het aantal met olie besmeurde zeevogels de laatste decennia flink is afgenomen.

Landschapstypes

Europa, en daarmee Nederland en Vlaanderen, bestaat uit een groot aantal verschillende landschapstypes, die ieder voor zich van belang zijn voor de Europese vogels.

Wetlands zijn allerlei zoetwatergebieden, van moerassen en veengebieden tot beken en rivieren, kanalen, vijvers en grotere meren. Ze bieden veel habitats, afhankelijk van de omringende vegetatie en geografische locatie, de aanwezigheid van zandbanken of steile oevers, en de manier en intensiteit van het landschapsbeheer. Rietbedden zijn belangrijk voor veel soorten zangvogels, terwijl de grotere moerassen belangrijk zijn voor kiekendieven, reigers, steltlopers en meeuwen. Rivieroevers zijn nestplekken voor soorten als ijsvogel, oeverzwaluw en bijeneter, en arctische wetlands zijn de broedgebieden van een groot aantal soorten steltlopers, eenden en ganzen. Grote zoetwatergebieden zijn belangrijk in trektijden.

Loofbossen zijn in het algemeen heel wat soortenrijker dan naaldbossen, ook al omdat ze hier van nature voorkomen, terwijl naaldbossen bij ons in het algemeen zijn aangeplant met exotische soorten. **Heidevelden** komen

op veel zandgronden voor in Noord-Europa en deze zijn belangrijk voor zangers, tapuiten, leeuweriken, kleinere roofvogels en allerlei grondbroedende vogels. Op heidevelden domineren meidoorn, brem en heidesoorten. In zowel bossen als struikgebieden zijn tal van andere typerende plantensoorten te vinden. Bossen met hun kenmerkende onderbegroeiing bieden een rijke verscheidenheid aan voedselbronnen met vruchten en zaden, maar ook beschutting en nestlocaties. Er zijn veel vogels te vinden, zoals spechten, uilen en veel soorten zangvogels. Goed voor waarnemingen van veel verschillende soorten, vooral wanneer er voldoende nattere gebieden aanwezig zijn.

Naaldbossen bestaan voornamelijk uit dennen, lariksen en sparren, waaronder veel aangeplante of voormalige productiebossen. Deze habitats ondersteunen een karakteristieke avifauna, waaronder verschillende vinken, mezen, hoenders en uilen.

Kusthabitats in Europa bieden een grote variëteit aan omstandigheden, waaronder moerassen en moddervlaktes, stranden en kiezel-schelpenvlakten (inclusief de getijdengebieden), riviermondingen en de open zee. De zoutpannen van Spanje en Frankrijk worden ook hiertoe gerekend. Hoogte- en breedtegraad hebben invloed op de soorten die deze gebieden gebruiken, evenals de menselijke activiteit, vooral in zoute moerassen en riviermondingen. De soorten bestaan uit broedende kolonies alken en stormvogels op rotswanden en eilanden in het noorden, tot de grote aantallen eenden, ganzen en steltlopers die veelal in arctische streken broeden en in moerassen en riviermondingen bijeenkomen tijdens de trek en in de winter op onze breedtegraden. Deze enorme aantallen vogels trekken roofvogels aan, en veel zangvogels uit de bergen, zoals oever- en waterpiepers, overwinteren ook in kustgebieden. Het zijn plekken waar de vogels zeer goed kunnen worden waargenomen.

Soortbeschrijvingen

met de mooiste vogelgebieden van Nederland en Vlaanderen

WULP en TURELUUR, 8 april, Groenlo (GW)

Nationaal Park Lauwersmeer

Het Lauwersmeer is een onmisbare schakel in de vogeltrek. Steltlopers, eenden en ganzen, die in het hoge noorden broeden en hun jongen grootbrengen, trekken zuidwaarts. Sommige overwinteren in Nederland, andere trekken verder naar het zuiden. Zij gebruiken het Lauwersmeer en de Wadden om zich vol te eten voor het volgende deel van hun reis naar de overwinteringsgebieden. In de nazomer vertrekken wielewaal, kluut en lepelaar om in het vroege voorjaar terug te keren. 's Winters zijn hier duizenden ganzen.

Bossen

Hoewel het Ballastplaatbos pas enkele tientallen jaren oud is, hebben typische bosvogels

het hier al prima naar hun zin. Zo broeden roofvogels als **buizerd** en **havik** en ook de wielewaal in dit bos. Het Lauwersoogbos ligt aan de oostkant van het dorp Lauwersoog. De typische bosvogels broeden er en voor veel trekvogels biedt het bos een beschutte rustplaats.

Marnewaard

Voorals tijdens zeer natte periodes zoeken veel dieren uit het nationaal park een veilige toevlucht in de Marnewaard. Vooral de kleine zoogdieren trekken flink wat roofvogels aan, zoals **havik**, **buizerd** en kiekendieven. In de Marnewaard is ook een **oeverzwaluwwand**. Achter de zeedijk gaat zoute kwel onder de zeedijk door, waardoor hier zoutminnende

Nationaal Park Lauwersmeer

Sinds: 2003

Oppervlakte: 6000 ha

Toegang: gratis

Bezoekerscentrum: Lauwersnest, De Rug 1,
9976 VT Lauwersoog; Het Informatie

Paviljoen, Haven 6, 9976 VN Lauwersoog

Parkeren: In en rond Nationaal

Park Lauwersmeer is voldoende

parkeergelegenheid. Zowel bij de beide

infocentra, lokale horecabedrijven als bij de

startpunten van de diverse wandelroutes en

uitkijkpunten in het gebied

Website: np-lauwersmeer.nl

BLAUWBORST is een vogel van nat struikgewas, 16 april
(GM)

planten voorkomen. De plas is een geliefde rustplaats voor vele soorten **steltlopers**.

Groninger platen

Deze platen bestaan uit rietvelden en grazige weiden. Vanaf de Strandweg heb je een goed uitzicht over de verschillende platen en bij het Jaap Deensgat staat een vogelkijkhut. In het water zie je **eenden**, **steltlopers** en **meeuwen**. In de nazomer rusten hier enige honderden lepelaars. In de winter kun je de **slechtvalk** zien en in het riet typische moerasvogels, zoals **baardman**, rietgors of **waterral**.

Zuidelijke platen

Aan de zuidkant vind je de Kollumerwaard, de Sennerplaat, de Blikplaat, de Middelpaat en de Zoutkamperplaat: een uitgestrekt gebied met grazige weiden, rietvelden en bosopslag. Vooral bij **roofvogels** is dit gebied in trek. Ook bij grauwe ganzen is dit gebied geliefd. Zeer de moeite waard is de prachtige uitkijktoren De Baak.

Sinds enige jaren broedt de **zeearend** op de Sennerplaat. Vanaf het uitzichtplateau Zomer-

huisbos (Kollumeroord) heb je zicht op het broedgebied van de zeearend.

Kollumeroord

Het Zomerhuis- en het Diepsterbos bieden aantal van echte bosvogels, zoals de grote **bonte specht** en **zomertortel** broedgelegenheid. De uitgestrekte rietvelden zijn vooral bij moerasvogels in trek, zoals de **roerdomp**. Boven het riet jaagt vaak de **bruine kiekendief**.

Ezumakeeg

Aan de Friese kant ligt de Ezumakeeg. Het gebied is zeer in trek bij eenden, ganzen en steltlopers. De Sylkajút in het zuidelijk deel van de Ezumakeeg is een prachtige hut, waar je tijdens de voor- en najaarstrek kans hebt op vogels als **grauwe franjepoot** en **gestreepte strandloper**. De **zeearend** wordt hier vaak gezien, alsmede **kleine zwanen**.

Bantpolder

De Bantpolder is ingericht voor water- en weidevogels en is vooral vermaard door de overwinterende **brandganzen**. ♦

Eider

Somateria mollissima

JAN
FEB
MRT
APR
MEI
JUN
JUL
AUG
SEP
OKT
NOV
DEC

In Europa komt de eider voornamelijk voor in het noorden met de grootse aantallen langs de Noorse kust en in de Oostzee. Hij komt ook voor in IJsland en in verschillende ondersoorten tot in Siberië en Alaska. In Nederland bevindt de soort zich aan de zuidrand van zijn verspreidingsgebied.

Broedvogels (paren)

- Nederland: ca. 6000
- Vlaanderen: -

Wintergasten (individuen)

- Nederland: ca. 100.000
- Vlaanderen: -

Rode Lijst

- Nederland: -
- Vlaanderen: -
- IUCN: Near Threatened

KENGETALLEN

- Lengte: 50-71 cm
- Broedperiode: vanaf maart
- Aantal eieren: 4-6
- Broedduur: 25-28 dagen
- Uitvliegen: na 55 dagen

De eerste broedgevallen vonden plaats in 1906 op Vlieland en sindsdien heeft de soort zich flink weten uit te breiden, maar veel zuidelijker dan de Waddenzee broeden ze niet. Vooral in de winter zijn ze ook langs de Noordzeekust te vinden. In het binnenland is de eider zeldzaam.

De eider is in Nederland een vrij algemene broedvogel, waarvan de populatie wat fluctueert. In combinatie met de populaties in het Duitse Waddengebied en het Oostzeegebied is er echter sprake van een afnemende trend. De hoogste dichtheden worden behaald op Vlieland, Terschelling en Schiermonnikoog, maar de soort broedt ook langs de Friese en Groningse waddenkust. Een klein aantal broedt

langs de Oosterscheldemonding. Elders langs de kust zijn ze wel als niet-broedende, overzomerende vogels te zien. In Vlaanderen is de eider geen broedvogel, maar uitsluitend een doortrekker en wintergast aan de kust, maar ook hier is sprake van een geleidelijke afname. Vroeger ging het soms om honderden per dag, nu nog hooguit om enkele tientallen. Pleisterende wintergasten zijn meestal in kleine groepjes (<5 ex.) te zien. Van de totale winterpopulatie van rond de 100.000 exemplaren is een groot deel afkomstig uit Scandinavië en het Oostzeegebied.

Nederlandse eiders zijn standvogels die hooguit wat rondzwerven, zeker als ze nog niet volwassen zijn. Er wordt geruid op tradi-

tionele ruiplaatsen, waarheen eerst de mannetjes trekken en na het uitvliegen van de jongen ook de vrouwtjes. In de winter verspreiden ze zich over een wat ruimer gebied, maar ze verblijven grotendeels op de Waddenzee. Kleinere aantallen, maar nog altijd enkele duizenden verblijven dan op de Noordzee ten noorden van de Waddeneilanden en langs de kusten van Noord- en Zuid-Holland en van Zeeland. Met name in de Voordelta en langs de mondingen van de Ooster- en Westerschelde zijn dan behoorlijke aantallen te vinden. In het IJsselmeergebied of op de grote rivieren zijn ze alleen te vinden na langdurige periodes met zware stormen.

De wetenschappelijke naam verwijst naar de kenmerkende zachte veren: *mollissima* = 'zeer zacht'. Het dons dat bij de vrouwtjes op de borst groeit en waarmee het nest wordt bekleed, isoleert perfect tegen de kou en wordt daarom door mensen gebruikt voor dekbedden, jassen en dergelijke. De handel in eiderdons kwam aan het eind van de zeventiende eeuw vanuit IJsland op gang: 'Deeze Vogelen leveren die ongemeen fyne en zagte Pluimen uit, welke onder den naam van Eider-Dons zo beroemd zyn en kostbaar.' (Houttuyn 1763) In IJsland en Noorwegen (Vega-archipel) wordt nog steeds eiderdons op traditionele

wijze geoogst van wilde eiders. De vogels hebben hiervan niet te lijden, omdat het dons pas wordt verwijderd nadat de jongen het nest hebben verlaten.

Biotoop

Eiders verblijven bij ons voornamelijk langs zandstranden, waar ze broeden in de duinen onder struikgewas. Na de paartijd zoeken de vrouwtjes een geschikte broedplaats, maken een ondiep nest in de grond en leggen vier tot zes eieren. Tijdens de hele broedperiode van zo'n dertig dagen eet het vrouwtje niet en drinkt ze maar eenmaal per dag wat water. Ze verliest in die tijd wel een derde aan lichaamsgewicht en moet dus in de maanden daarvoor flink opvetten. In Noord-Europa voelen ze zich ook goed thuis langs rotsachtige kusten en op grind- en kiezelstranden. In het winterseizoen zoeken ze gebieden op met voldoende voedsel in de vorm van vooral mosselen en andere schelpdieren, krabben, zeesterren, zeeegels en af en toe vis.

Verspreiding

De eider komt voor langs de noordelijke kusten van Europa, Noord-Amerika en Oost-Siberië. Het broedgebied strekt zich uit van arctische tot in de gematigde streken. Het zijn

Herkenning

Een eider is iets groter en forser dan een wilde eend. Het lichaam is rond en breed, de nek is kort, de kop groot met een lange, wigvormige snavel. Het mannetje is wit, maar met zwarte flanken, buik en staart, ook de kruin is zwart; de borst heeft een roze zweem en de zij- en achterkop zijn pistache-groene velden te zien. Mannetjes verwerven hun adulte kleed in de loop van vier jaar, waarin ze geleidelijk witter worden. In eclipskleed zwartig, maar met veel wit op de vleugel. Het vrouwtje is bruin met zwarte strepen, met een lang voorhoofd dat geleidelijk overgaat in de snavel.

VLUCHT De vlucht is snel met snorrende vleugels, maar de vogels tonen zwaar door de afhangende kop en nek. Mannetjes tonen veel wit op de vleugels. Bij vrouwtjes is boven de blauwe spiegel een witte lijn te zien. Groepen vliegen in lijnvormige formaties laag boven zee.

GELUID Meestal zwijgzaam, in de baltsijd laten mannetjes een laag, koerend *aa-oeoeoeoe* horen, dat ver draagt.

ANWB Vogelgids van Europa: > 36

overal zeevogels van voornamelijk rotskusten. Ze overwinteren deels in het broedgebied, maar ook langs de kusten van ten zuiden van hun broedgebied. Van de eider zijn zes ondersoorten bekend: *S. m. v-nigrum* (NO-Azië en Alaska); *S. m. borealis* (NO-Canada, Groenland en IJsland); *S. m. sedentaria* (C-Canada); *S. m. dresseri* (ZO-Canada, NO-VS); *S. m. faeroensis* (Faeröer) en *S. m. mollissima*

(NW-Europa). In Nederland zijn nog geen gevallen bekend van andere ondersoorten dan de nominaat *mollissima*.

Bedreigingen

De soort wordt bedreigd door overbevising en de exploitatie van kokkel- en mosselbanken binnen hun foerageergebieden. De visserij zorgt nog voor een extra gevaar, doordat de vogels verstrikt kun-

nen raken in netten, gevoelig zijn voor watervervuiling door olie en verstoring van hun leefgebied.

Maatregelen

Bescherming van eiders is bescherming van schelpdieren. Zo is er onderzoek naar de ontwikkeling van mosselbanken zonder mosselzaadvisserij. De situatie is inmiddels aanzienlijk verbeterd ten opzichte van de vorige eeuw. ♦

EIDER, adult mannetje, 13 maart (HvD)

Kleine zwaan

Cygnus columbianus bewickii

JAN
FEB
MRT
APR
MEI
JUN
JUL
AUG
SEP
OKT
NOV
DEC

Van alle kleine zwanen die vanuit Noord-Rusland naar Europa vliegen om daar te overwinteren, verblijft ongeveer de helft in Nederland en Vlaanderen. Ze komen vanaf oktober en blijven tot maart, al is er een tendens merkbaar om later te arriveren en eerder te vertrekken. Ze foerageren hier vooral op waterplanten, zoals schedefonteinkruid en kranwieren, om later over te stappen op oogstresten op akkers of gras in natte weilanden.

Broedvogels (paren)

- Nederland: -
- Vlaanderen: -

Wintergasten (individuen)

- Nederland: 7600-11.000
- Vlaanderen: 960

Rode Lijst

- Nederland: -
- Vlaanderen: -
- IUCN: *Least Concern*

KENGETALLEN

- Lengte: 115-117 cm
- Broedperiode: vanaf mei/juni
- Aantal eieren: 3-5
- Broedduur: 30 dagen
- Uitvliegen: na 70 dagen
- 1 legsel/seizoen

In Nederland waren kleine zwanen van oudsher vooral te vinden langs de randmeren van de Flevo-polders en langs de grote rivieren, met name de IJssel. Tegenwoordig worden opvallende afnames geconstateerd in grote delen van de Delta, langs de grote rivieren en in de veenweidegebieden van Friesland. Daarentegen worden ze nu meer gezien in het westelijk Waddengebied, in Drenthe en de aangrenzende veenkoloniën van Groningen, in Flevoland, het Utrechts-Hollands veenweidegebied en in Noord-Brabant.

Dit kan deels worden verklaard door hun gemiddeld wat latere aankomst, waardoor bijvoorbeeld de bietenresten al zijn ondergeploegd en de kleine zwanen daarom kiezen voor maïsakkers, waar de oogstrestanten nog wel bereikbaar zijn. Door de latere aankomst lijken ook de knollen van schedefonteinkruid in het Lauwersmeergebied niet langer interessant te zijn en lijken kranwieren kennelijk langer geschikt als voedsel, zodat ze tot in de winter daarop blijven foerageren. De kleine zwaan komt zodoende in een groot deel van Nederland voor, vaak in kleine (familie)groepen,

KLEINE ZWAAN,
25 januari (HvD)

maar ze ontbreken vrijwel in Twente en de Achterhoek en in Zuid-Limburg. In Vlaanderen is de kleine zwaan 's winters vaak te zien op vaste pleisterplaatsen, vooral in het noorden van Vlaanderen, bij de grens met Nederland (Krekengebied, omgeving Antwerpse haven), maar ook in de IJzervallei. De aantallen piekten daar rond 2015.

Biotoop

De kleine zwaan broedt op de kusttoendra's van Noord-Rusland, uitgestrekte open, zeer natte gebieden zonder bomen in de buurt van stromend water en met een weelderige struikvegetatie. Bij ons overwinteren ze vooral in laaggelegen veenweidegebieden en op ondergelopen graslanden, kwelders en op waterspaar-

bekkens. Ze slapen op uitgestrekt open water. Foerageren doen ze in ondiep water, op akkers en op weilanden.

Verspreiding

De gehele wereldpopulatie broedt op de toendra's in Rusland vanaf het schiereiland Kola tot de monding van de rivier de Kolyma in Oost-Siberië. In de herfst trekken de zwanen van het westelijk deel van het broedgebied over de Witte Zee en de Oostzee naar het zuiden, waarna ze overwinteren langs de Noordzeekust van Duitsland, Nederland, Groot-Brittannië en Ierland. Groepen die oostelijker broeden overwinteren langs de Kaspische Zee, het Aralmeer en de kusten van Oost-Azië. De soort is nauw verwant aan de fluitzwaan uit Noord-Amerika,

Herkenning

De kleine zwaan is duidelijk kleiner dan de wilde zwaan, met wie hij het geel op de snavel deelt. Hij heeft een rondere kop en een relatief kortere nek. Adulte vogels hebben een zwart-gele snavel met een zeer variabel geel patroon op de snavelbasis. De vorm van het geel is meestal wat ronder of hoekiger vergeleken met de puntige vorm bij de wilde zwaan. Beide soorten zijn door het geel gemakkelijk te onderscheiden van de knobbelzwaan, die een rood-zwarte snavel heeft. De kop en nek zijn vaak roest- tot oranjebruin, hetgeen veroorzaakt wordt door het al grondelend foerageren in het ijzerhoudend water op de toendra. Bij het grondelen is ook te zien dat de staart stomper is dan bij wilde zwaan. Juveniele vogels zijn bruingrijs en op de vleeskleurige snavel is al vaag het

toekomstige patroon van het geel te zien. Al aan het einde van de eerste winter verschijnt het eerste geel op de snavel.

VLUCHT De kleine zwaan vliegt met een duidelijk snellere vleugelslag dan wilde zwaan en knobbelzwaan. Het vluchtprofiel is duidelijk minder gestrekt dan dat van wilde zwaan, met een kortere nek en een compacter lichaam.

GELUID De kleine zwaan vliegt zonder vleugelgeruis, maar roept wel vaak en rumoerig. De roep is een vol hoep hoep hoep... of woep, hoep hoep ...

ANWB Vogelgids van Europa: > 14

Cygnus columbianus columbianus en wordt meestal als een ondersoort daarvan beschouwd (*C. c. bewickii*). De beide ondersoorten verschillen vooral door het geel op de snavel (0-15 (gem. 3,1) procent bij de fluitzwaan, 22,9-42 procent bij de kleine zwaan). Er zijn geen aanvaarde gevallen van fluitzwaan in Nederland en de 13 vermeende waarnemingen zijn alle afgewezen.

Bedreigingen

Er zijn geen directe bedreigingen, maar omdat een groot deel van de wereldpopulatie in onze streek overwintert, hebben we een grote verantwoordelijkheid voor het voortbestaan van de soort.

Maatregelen

Er bestaat sinds kort een internationaal plan om de populatie van

de kleine zwaan minimaal op het niveau van het jaar 2000 te handhaven. Dit wordt bereikt door alle bekende broed-, overwinterings- en foerageergebieden te beschermen in alle landen die door de kleine zwanen worden aangedaan tijdens hun lange tochten in elk voor- en najaar. De eerste signalen uit de verschillende zien er inmiddels veelbelovend uit. ♦

KLEINE ZWAAN, , 14 augustus (HvD)

Vogelleven in Nederland en Vlaanderen

In dit unieke boek over vogels in Nederland en Vlaanderen vind je niet alleen de kenmerken, geluiden en leefomstandigheden van de verschillende soorten, maar ook de bedreigingen en wat er gedaan kan worden om deze vogelsoorten te behouden. Een boek vol kijk- en leesplezier: met veel foto's van de mooiste vogels die we in onze omgeving kunnen zien en horen – met links naar hun geluiden en zang. Een boek ook met urgentie: met actuele informatie die duidelijk maakt hoe we de leefomstandigheden van de soorten kunnen verbeteren.

Ger Meesters is een doorgewinterde vogelaar die vele natuur- en vogelboeken op zijn naam heeft staan, waaronder *Vogels kijken* en *De 101 beste vogelkijkgebieden*. Hij woont en werkt afwisselend in Haarlem en Noord-Zweden.

9 789021 575056

www.kosmosuitgevers.nl

**KOS
M•S**

NUR 435
Kosmos Uitgevers,
Utrecht/Antwerpen

In samenwerking met
Vogelbescherming en
Natuurpunt

